וְאַחַר כָּךְ נִתְבָּרֵר לוֹ שֶׁהָיוּ בָּהּ גַּם מִין שֶׁל תְּאֵנִים הַנִּקְרָאוֹת בְּנוֹת שׁוּחַ, וְאָמַר, אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ נִמְצָאוֹת בְּתוֹכָהּ לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, כִּי לֹא הָיָה בְּדַעְתִּי לְיַדֵּר מִתְּאֵנִים כְּאֵלּוּ, אָמַר רַבִּי נָתָן, חֲכָמִים שֶׁבְּכָל אֲסוּרָה – כֹּל שֶׁאֵר הַתְּאֵנִים שֶׁבַּכְּלָלָה אֲסוּרִין, וּבְנוֹת שׁוּחַ שֶׁבַּכְּלָלָה מוּתָּרוֹת. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁנִּתְּלַק עַל רַבִּי נָתָן וְלִימֵּד, שֶׁנֶּדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כּוּלּוֹ, וְאִם כֵּן בַּכְּלָלָה מוּתֶּרֶת.

מְבָרֵרַת הַגְּמָרָא, מַאי – בְּאֵיזֶה אוֹפֶן מְדוּבָּר, לָאו – הָאִם לֹא מְדוּבָּר בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא מַחְלִיף דְּבָרָיו, כְּגוֹן דְּאָמַר לְאַחַר שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ בְּתוֹכָהּ, אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ מִתְּחִלָּה שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ בְּתוֹכָהּ, הָיִיתִי נוֹדֵר בִּלְשׁוֹן שׁוֹנֶה וְאוֹמֵר, תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וּלְבָנוֹת שֶׁבַּכְּלָלָה אֲסוּרוֹת, וּבְנוֹת שׁוּחַ מוּתָּרוֹת, וְאַף עַל פִּי כֵן כְּתוֹב בַּמִּשְׁנָה שֶׁרַק דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא שֶׁהוּתְּרָה הַכְּלָלָה כּוּלָּהּ, וּפְלִינִי – וְנֶחְלָקִים עָלָיו רַבָּנָן, וְסוֹבְרִים שֶׁאַף בְּמַחְלִיף דְּבָרָיו לֹא אוֹמְרִים נֶדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כּוּלּוֹ, וְקָשֶׁה עַל רֹאשׁ הַסּוֹבֵר שֶׁבְּמַחְלִיף דְּבָרָיו לְכוֹלֵי עֲלְמָא הוּתַּר כּוּלּוֹ.

מְתָרֶצֶת הַגְּמָרָא, לֹא מְדוּבָּר בְּאוֹפֶן שֶׁהוּא מַחְלִיף דְּבָרָיו, אֶלָּא בְּמַעֲמִיד דְּבָרָיו וְאוֹמֵר, גַּם אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ מִתְּחִלָּה שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ בְּתוֹכָהּ לֹא הָיִיתִי מְשַׁנֶּה אֶת לְשׁוֹן הַנֶּדֶר, אֶלָּא הָיִיתִי אוֹמֵר, כָּל חֲכָמִים שֶׁבַּכְּלָלָה אֲסוּרָה וּבְנוֹת שׁוּחַ מוּתָּרוֹת, וְכֵיוָן שֶׁהוּא מְעַמִּיד לְשׁוֹנוֹ שֶׁאָמַר מִתְּחִלָּה, סוֹבְרִים רַבָּנָן כְּדַעַת בֵּית שַׁמַּאי שֶׁלֹּא הוּתַּר כּוּלּוֹ, וּרְבִי עֲקִיבָא סוֹבֵר כְּדַעַת בֵּית הִלֵּל, שֶׁגַּם בְּזֹאת הוּתַּר כּוּלּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁרוֹאִים יוֹתֵר אֶת סוֹף דְּבָרָיו שֶׁאָמַר חוֹץ מִבְּנוֹת שׁוּחַ, וְזֶה נֶחְשָׁב שְׁשִׁינָה דְּבָרָיו.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרַייְתָא הָעוֹסֶקֶת בְּעִנְיָן זֶה, וּמְבָרֶרֶת כְּשִׁיטַת מִי שֶׁנִּשְׁנְתָה הַבְּרַייְתָא:

מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא, מַאן תַּנָּא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן – כְּדַעַת מִי נִשְׁנְתָה הַבְּרַייְתָא שֶׁכָּתוּב בָּהּ שִׁמְעִי שֶׁנָּדַר מִחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם בְּאֶחָד, אִם הוּתַּר לְאֶחָד מֵהֶם הוּתְּרוּ כּוּלָּן, אֲבָל אִם נָדַר מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן, הוּא – אוֹתוֹ אֶחָד, מוּתָּר, וְהֵן – כֹּל הַשְּׁאָר, אֲסוּרִין. וּמְבִינָה הַגְּמָרָא, שֶׁבֵּין בְּרִישָׁא וּבֵין בְּסֵיפָא מְדוּבָּר שֶׁבִּתְּחִלָּה נָדַר מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם בִּלְשׁוֹן 'כּוּלְכֶם אֲסוּרִים', אֶלָּא שֶׁבְּרִישָׁא מְדוּבָּר שֶׁבְּשָׁעַת הַחֲזָרָה הוּא מַחְלִיף דְּבָרָיו וְאוֹמֵר 'פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִים', וְלָכֵן אִם הוּתַּר אֶחָד מֵהֶם הוּתְּרוּ כּוּלָּן, וּבְסֵיפָא מְדוּבָּר בְּמַעֲמִיד דְּבָרָיו, וְאוֹמֵר גַּם אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֲרָצָה לְהַתִּיר אֶחָד מֵהֶם הָיִיתִי אוֹמֵר 'כּוּלְכֶם אֲסוּרִים חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶם', וְלָכֵן אַף אִם הוּתַּר מִקְצָתוֹ לֹא הוּתַּר כּוּלּוֹ. וְלָכֵךְ מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא מִי הִתְנָא הַסּוֹבֵר שֶׁבְּמַחְלִיף דְּבָרָיו הוּתַּר כּוּלּוֹ, וּמִי הוּא הִתְנָא שֶׁסּוֹבֵר שֶׁבְּמַעֲמִיד דְּבָרָיו לֹא הוּתַּר כּוּלּוֹ.

מְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא כְּמִי נִשְׁנְתָה הַבְּרַייְתָא עַל פִּי מַחְלוֹקֶת רַבָּה וְרַבָּא לְעִיל (כה:–כו.), אִי לְדַעַת רַבָּה, יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הָרִישָׁא שֶׁכָּתוּב בָּהּ שֶׁבְּמַחְלִיף דְּבָרָיו הוּתַּר כּוּלּוֹ, כְּרַבִּי עֲקִיבָא בְּלַבַּד, שֶׁהָרֵי לְדַעַת רַבָּנָן אַף בְּמַחְלִיף דְּבָרָיו לֹא הוּתַּר כֹּל הַנֶּדֶר, וְאֶת הַסֵּיפָא שֶׁכָּתוּב בָּהּ שֶׁבְּמַעֲמִיד דְּבָרָיו לֹא הוּתַּר כּוּלּוֹ, יֵשׁ לְהַעֲמִיד כְּדִבְרֵי הַכֹּל, שֶׁהָרֵי בְּמַעֲמִיד דְּבָרָיו אַף רַבִּי עֲקִיבָא מוֹדֶה שֶׁלֹּא הוּתַּר כּוּלּוֹ. וְאִי לְדַעַת רַבָּא, יֵשׁ לְהַעֲמִיד אֶת הַסֵּיפָא כְּרַבָּנָן בְּלַבַּד, שֶׁהָרֵי לְדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא אַף בְּמַעֲמִיד דְּבָרָיו הוּתַּר כֹּל הַנֶּדֶר, וְאֶת הָרִישָׁא יֵשׁ לְהַעֲמִיד כְּדִבְרֵי הַכֹּל, שֶׁהָרֵי בְּמַחְלִיף דְּבָרָיו לְכוֹלֵי עֲלְמָא אִם הוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כּוּלּוֹ.

משנה

נְדָרֵי אוֹנָסִין כֵּיצַד, בִּיקֵּשׁ מֵחֲבֵירוֹ שֶׁיִּזְמִינוֹ לִסְעוֹד עִמּוֹ, וּכְדֵי לְחַזֵּק אֶת הַהִזְמָנָה חֲבֵירוֹ חֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ – בִּיקֵּשׁ הַמּוּזְמָן מֵהַמְּזֻמָּנִין שִׁידּוּר נֶדֶר, שֶׁאִם לֹא יֹאכַל אֶצְלוֹ, יֵאָסֵר הַמְּזֻמָּן אֶת נִכְסֵיהוּ עַל הַמְּזֻמָּן. וְלֹא יָכֹל הַמּוּזְמָן לָבֹא לִסְעוּדָה כֵּיוָן שֶׁחָלָה הוּא אוֹ שֶׁחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעָבְכוּ נָהָר, הֲרֵי אֵלּוּ נִדְרֵי אוֹנָסִין שֶׁהִתִּירוּ חֲכָמִים, כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִדַּר עַל דַּעַת שִׁיקְרֵהוּ אוֹנֶס הַמּוּנָּעוֹ מִלָּבֹא לִסְעוּדָה.

גמרא

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה וּמְקַשָּׁה עָלָיו מֵהַמִּשְׁנָה:

הַהוּא גַּבְרָא שֶׁהִיה לוֹ דִּין עִם חֲבֵירוֹ, דְּאַתְפֵּיס וְקָנְוָתָא בְּבֵי דִּינָא – וּבִיקֵּשׁ מִבֵּית דִּין שִׁיתְּנוּ לוֹ שִׁלְשִׁים יוֹם כְּדֵי שִׁיּוּכַל לְהָבִיא רְאָיוֹתָיו לְבֵית דִּין, וְחֲשַׁשׁ הַדַּיָּינִים שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ שִׁלְשִׁים יוֹם כְּדֵי לְהִשְׁתַּמֵּט מֵהַדִּין, וְלָכֵן אָמְרוּ לוֹ שִׁיִּתְפֹּס אֶת הַשְּׁטָר [שֶׁבּוֹ רְשׁוּמוֹת זְכוּיוֹתָיו] בְּבֵית הַדִּין, וְאָמַר לַדַּיָּינִים, אִי לֹא אֲתֵינָא עַד תְּלָתִין יוֹמִין - אִם לֹא אֲבִיא רְאָיוֹתַי עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם לְיַבַּשְׁלוֹן חָנֵי וְקָנְוָתַאי – יִתְבַּטְּלוּ זְכוּיוֹתַי וְלֹא אוּכַל לִגְבּוֹת בְּשִׁטָּר זֶה. אִיתְּנֵים –נֶאֱנַס, כְּגוֹן שֶׁחָלָה בְּנוֹ, וְמַחְמֶת זֶה לֹא אָתָא – לֹא בָּא עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. אָמַר רַב הוּנָא, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְעַצֵּב מִלָּבוֹא מַחְמַת אוֹנֶס בָּטֵיל וְקָנְוָתֵיהּ – בְּטֵלוּ זְכוּיוֹתָיו. מִשּׁוּם שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמָּסַר שְׁטָרוֹתָיו בְּבֵית דִּין לֹא הִתְנָה שֶׁרַק אִם לֹא יָבִיא רְאָיוֹתָיו עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּלֹא שִׁיקְרֵהוּ אוֹנֶס, יִתְבַּטֵּל שְׁטַר זְכוּיוֹתָיו. וּמִכָּךְ שֶׁלֹּא חָשַׁשׁ לְהִתְנוֹת כֵּן, מוּכָח שֶׁכַּוָּונָתוֹ שֶׁבְּכָל אוֹפֶן יִתְבַּטְּלוּ זְכוּיוֹתָיו.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב הוּנָא, הֲלָא אֱנוֹס הוּא, שֶׁהֲרֵי קִרְּהוּ אוֹנֶס הַמּוּנָּעוֹ מִלָּבֹא, וְאֱנוֹס רַחֲמָנָא פַּטְרֵיהּ – וְהַתּוֹרָה פָּטְרָה אֱנוֹס מֵעוֹנְשִׁין, וְלֹא יִפְסִיד זְכוּיוֹתָיו בְּכָךְ, דִּכְתִיב – שֶׁהֲרֵי כָּתוּב לְגַבֵּי נְעָרָה הַמְאוֹרָסָה, שְׁמָצְאָהּ אִישׁ בְּשָׂדֶה, הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ דִּינוֹ בְּמִיתָה, כִּי אֶשֶׁת אִישׁ הִיא, אֲבָל 'וְלַנַּעֲרָה לֹא תַּעֲשֶׂה דָּבָר' (דברים כב כו), כְּלוֹמַר, הִיא אֵינָהּ נֶעֱנֶשֶׁת, כֵּיוָן שֶׁהַמַּעֲשֶׂה לֹא הָיָה מִרְצוֹנָהּ, וְלֹא יְכֹלָה לְצַעֵק שִׁיצִילוּהָ כִּי הָיָה זֶה בְּשָׂדֶה. אִם כֵּן גַּם כָּאן שֶׁנִּתְעַצֵּב יוֹתֵר מִשִּׁלְשִׁים יוֹם מַחְמַת אוֹנֶס, לֹא יִפְסִיד זְכוּיוֹתָיו, הוֹאִיל וְנִתְעַצֵּב שֶׁלֹּא מִרְצוֹנוֹ.

וְכִי תֵּימָא קָטָלָא שַׁנֵּי – וְאִם תֹּאמַר שֶׁרַק לְגַבֵּי עוֹנֶשׁ מִיתָה הַחְמִירָה הַתּוֹרָה אֶת הָאֹנֶס, אֲבָל בְּתְּחוּמִין שֶׁבֵּמְמוֹן יִתְחַיֵּב אֲפִילּוּ כְּשֶׁלֹּא קַיִּים תְּנַאוֹ מַחְמַת אוֹנֶס, וְהָתַנְיָן – וְהֲרֵי שָׁנִינוּ בְּמִשְׁנָתֵנוּ, נִדְרֵי אוֹנָסִין כֵּיצַד, חֲבֵירוֹ חֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, וְחָלָה הוּא אוֹ שֶׁחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעָבְכוּ נָהָר, הֲרֵי אֵלּוּ נִדְרֵי אוֹנָסִין, וְהַנֶּדֶר מוּתָּר. הֲרֵי שֶׁאַף בִּנְדָרִים כֵּיוָן שֶׁנִּתְעַצֵּב מַחְמַת אוֹנֶס, הַנֶּדֶר מוּתָּר, שֶׁלֹּא נָדַר עַל דַּעַת שִׁיקְרֵהוּ לוֹ אוֹנֶס הַמּוּנָּעוֹ מִלָּבֹא לִסְעוּדָה. אִם כֵּן, אַף זֶה לֹא הִתְנָה שֶׁיִּפְסִיד שְׁטַר זְכוּיוֹתָיו עַל דַּעַת שִׁיקְרֵהוּ לוֹ אוֹנֶס הַמּוּנָּעוֹ מִלָּבֹא בְּתוֹךְ שִׁלְשִׁים יוֹם, וְכִשֶּׁלֹּא קַיִּים תְּנַאוֹ מַחְמַת אוֹנֶס, לֹא יִפְסִיד זְכוּיוֹתָיו.

מַקְשֶׁה הַגְּמָרָא, וְלֵרָבָא הַסּוֹבֵר שֶׁאִם לֹא בָּא מַחְמַת שֶׁנֶּאֱנַס לֹא הִפְסִיד זְכוּיוֹתָיו, מַאי שְׁנָא – מַה שּׁוֹנָה הַמַּתְפִּיס שְׁטָרוֹתָיו בְּבֵית דִּין, שֶׁאִם לֹא בָּא תּוֹךְ שִׁלְשִׁים יוֹם מַחְמַת אוֹנֶס לֹא הִפְסִיד זְכוּיוֹתָיו, מֵהָא דְּתָנַן בְּמִשְׁנָה (גיטין עו:), הַנּוֹתֵן גֵּט לְאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁעַת נְתִינָתוֹ הַתְּנָה וְאָמַר, הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ וְתִהְיֶה מְגוֹרֶשֶׁת מֵעַכְשָׁיו, אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן – אִם לֹא אָשׁוּב מִכָּאן כְּשֶׁיֵּצֵא עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אַף אִם אָשׁוּב בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ אֲלוּ, לֹא יְחוּל הַגֵּט, וּמֵת בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְנִמְצָא שֶׁנִּתְקַיְּמוּ תְּנָאוֹ שֶׁלֹּא שָׁב כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ, אֲלָא שֶׁנִּתְקַיְּמוּ מַחְמַת אוֹנֶס מִיתָה וְלֹא מִרְצוֹנוֹ, הֲרֵי זֶה גֵּט, כֵּיוָן שֶׁאָמַר הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ 'מֵעַכְשָׁיו', וְכוַּונָתוֹ הָיְתָה שֶׁהַגֵּט יְחוּל מֵהַיּוֹם אִם לֹא יָבוֹא עַד שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ, וְאֵין בְּזֹאת חִסָּרוֹן שֶׁל גֵּט לְאַחַר מִיתָה שֶׁאֵינוֹ חָל. וְאִם כְּדִבְרֵי רַבָּא שֶׁתְּנַאֵי שֶׁנִּתְקַיְּמוּ מַחְמַת אוֹנֶס אֵינוֹ נֶחְשָׁב כְּקִיּוּם הַתְּנַאֵי, קָשֶׁה, אַמַּאי –מְדוּעַ הַגֵּט חָל, וְהָא מֵיַּתְנֵים אִיתְּנֵים – וְהֲלֹא קִיּוּם הַתְּנַאֵי שֶׁל 'אִם לֹא בָּאתִי', הָיָה בְּאוֹנֶס [–שֶׁהֲרֵי מֵת, וְאֵין לָךְ אוֹנֶס גָּדוֹל מִזֶּה], וְכֵיוָן שֶׁקִּיּוּם תְּנַאֵי בְּאוֹנֶס, אֵינוֹ קִיּוּם, נִמְצָא שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמוּ תְּנָאוֹ, וּמִדּוּעַ שִׁנִּינוּ שֶׁהֲרֵי זֶה גֵּט.

מְתָרֶצֶת הַגְּמָרָא שִׁישׁ לְחַלֵּק בֵּין גֵּט לְמַתְפִּיס זְכוּיוֹתָיו:

אָמְרֵי, דִּלְמָא שַׁאנֵי הָתָם – אוּלַי דַּווְקָא בְּגֵט, אַף שְׁקִיּוּם הַתְּנַאֵי הָיָה בְּאוֹנֶס, חֹל הַגֵּט,

כיון דְּאִי חֲזָה יָדֵע דְּמִית – אם היה יודע שסופו למות בתוך שנים עשר חודש, מַן לְאַלְתַּר חֲזָה נָמַר וְיָהִיב גִּיטָא – היה נותן גט מיד בלא תנאי, שמטרתו בנתינת הגט היא, שאשתו לא תיזקק ליבום לאחר מיתתו, אם אין לו זרע. אבל ההוא גברא שהתפיס זכויותיו, אם היה יודע שיקרהו אונס לא היה מבטל זכויותיו.

הגמרא מקשה שלא מועילה טענת אונס:

לרבא, שאם לא בא מחמת אונס אין כאן קיום התנאי ואינו מפסיד זכויותיו, מַאי שְׁנָא מִמעשה שהיה, בַּהֲהוּא שנתן גט לאשתו, דְּאָמַר לְהוּ – ואמר לעדי הגט אִי לֹא אֶתְיֶנָא – אם לא אשוב לכאן מִכָּאן עַד תְּלָתִין יוֹמִין – מעתה ועד שלושים יום, לֶיהֱוֵי גִּיטָּא – יחול הגט, אך אם אשוב בתוך שלושים יום לא יחול הגט. אָתָא וּפַסְקֵיהּ מַעֲבָרָא – בא אותו אדם ביום השלושים ורצה להכנס לעיר ולמנוע את חלות הגט, אך הנהר שהיה בינו לעירו הפסיקו, ולא יכל לחצותו עד שעבר יום השלושים מפני שהמעבורת שעליה חוצים את הנהר היתה בצד הנהר שסמוך לעיר. אָמַר לְהוּ אותו אדם לעומדים בעברו השני של הנהר, חֲזוּ דַּאֲתַאי חֲזוּ דַּאֲתַאי – ראו שבאתי, ראו שבאתי. וְאָמַר שְׁמוּאֵל לֹא שְׁמֵיהּ מַתָּיָא - ביאה זו עד שפת הנהר, אף שהיא סמוכה לעיר אינה נחשבת ביאה, עד שיכנס אליה. ונמצא שנתקיים תנאו 'אם לא באתי מכאן עד תלתין יומין' והגט חל. הרי ששמואל סובר שאף על פי שלא בא מחמת אונס, אין טענת אונס מועילה בגיטין, והגט חל. ולפי רבא שלמד ממשנתינו שאם לא בא מחמת אונס אין זה נחשב שנתקיים התנאי, קשה, אַמַּאי – מדוע לא נאמר כן גם לגבי גיטין, וְהָא מַיְנַס אֲנַס – הלא מה שלא בא היה מחמת אונס, ולא יחשב הדבר כמו שלא בא מכאן ועד שנים עשר חודש, ולא יחול הגט.

הגמרא מתרצת שיש חילוק בין אונס המצוי לאונס שאינו מצוי:

דִּלְמָא אוּנְסָא דְּמִינַּלֵּיהּ שַׁאנִי – שמא אונס המצוי, וגלוי לכל שיכול לקרות, שונה מאונס שאינו מצוי. שבאונס המצוי העלה על דעתו שאפשר שיקרה לו אונס כזה, והיה לו להתנות בשעת נתינת הגט שאם יארע לו אונס כזה אינו רוצה שיחול הגט, וכיון שלא התנה כן, חל הגט אף אם נאנס ולא בא, אבל באונס שאינו מצוי, כגון חלה הוא או שחלה בנו, שלא היה לו להעלותו בדעתו, לא היה לו להתנות שאם יקרה כן אינו רוצה להפסיד זכויותיו, ולכן אינו מפסיד זכויותיו אם נאנס ולא בא. וּמַעֲבָרָא – אונס ד'פסקיה מעברא' מִינַּלֵּי אוּנְסֵיהּ – דבר מצוי וגלוי הוא שלפעמים המעבורת נמצאת בעברו השני של הנהר.

הגמרא מקשה מדוע אין במתפיס זכויותיו משום אסמכתא:

וּלְרַב הוּנָא שאמר שאף אם נאנס ולא בא מכאן ועד שלושים יום בטלים זכויותיו, מַכְּדֵי – הלא באופן זה אַסְמַכְתָּא הִיא, כיון שסמך על כך שיחזור לבית דין עם ראיותיו, ולא יפסיד את שטרי זכויותיו, וְהרי הדין שאַסְמַכְתָּא לֹא קָנְיָא – אינה קונה, משום שלא גמר בדעתו להקנות, שהרי היה בדעתו לקיים את ההתחייבות. ואם כן מדוע מפסיד זכויותיו לדעת רב הונא.

מתרצת הגמרא, שַׁאנִי הָכָא דְּמִיתַּפְסָן זְכוּתָן – כיון שכבר הוציא זכויותיו מרשותו והתפיס אותם ביד אחר, דומה הדבר כאילו כבר גבו את שטרותיו, ויש לו גמירות דעת לבטלם, ואף אם בדרך כלל אסמכתא אינה קונה, באופן כזה אסמכתא קונה.

הגמרא מקשה שגם כשהתפיס ביד אחר, אסמכתא אינה קונה:

וְהֵיכָא דְּמִיתַּפְסָן לָאו אַסְמַכְתָּא הִיא – וכי במקום שהתפיס את שטרו ביד אחר אין משום אסמכתא, וְהָתַנַן – והלא שנינו, מִי שֶׁפָּרַע מִקְצָת חוֹבוֹ, ולא היה יכול להשאיר את שטרו ביד המלוה כדי שלא יחזור ויגבה ממנו גם את מה שפרע כבר, וְלכן הַשְׁלִישׁ אֶת שֶׁטָּרוֹ – הפקיד את שטרו ביד אדם שלישי, וְאָמַר הלוה, אִם אֵין אֲנִי נוֹתֵן לוֹ – פורע למלוה מִכָּאן עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם את שאר החוב, תֵּן לוֹ – למלוה, את שֶׁטָּרוֹ, ויגבה את כל חובו. ואם הִגִּיעַ זְמַן – עברו שלושים יום וְלֹא נָתַן את שאר החוב, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יִתֵּן למלוה את השטר, אף שהלוה סמך שיפרע את כל חובו בתוך שלושים יום, ולכן אמר שאם לא יפרע מוחל על המעות שנתן תחילה, ויחזור המלוה ויגבה את כל החוב, כיון שאסמכתא קונה. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא יִתֵּן למלוה את השטר, כיון שאסמכתא לא קונה. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר אַסְמַכְתָּא קָנְיָא, אלא כרבי יהודה שאסמכתא אינה קונה. ומוכח שאף כשהשליש את שטרו ביד אחר סובר רב שאסמכתא אינה קונה, וקשה על רב הונא מדוע פסק שלא כרב שהיה רבו.

מתרצת הגמרא, שַׁאנִי הָכָא לגבי ההוא גברא שהתפיס זכויותיו בבית דין אם לא יביא ראיותיו מכאן ועד שלושים יום, דְּאָמַר לְבַטְּלָן וְזָכְתָה – שאמר שיתבטלו זכויותיו. כלומר שהוא מודה שאם לא יביא ראיותיו לסוף שלושים יום ראיותיו בטלות, כיון שראיות של שקר הן, ואינו יכול להשתמש בהם לתבוע ממון.

פסק ההלכה בדין אסמכתא:

וְהִלְכְתָא – ההלכה היא שאַסְמַכְתָּא קָנְיָא – קונה, והמתחייב שיתן דבר לחבירו אם לא יעשה מעשה מסוים, ולבסוף לא עשה את המעשה, חלה ההתחייבות. וכגון שאמר שיפסיד שטר זכויותיו אם לא יביא ראיותיו לסוף שלושים יום, ולבסוף לא הביא.

מגבילה הגמרא הלכה זו:

וְמה שאסמכתא קונה הוּא דווקא דְּלֹא אֲנַס – שלא נאנס, אלא מרצונו לא עשה דבר זה. אבל אם לא קיים את התחייבותו מחמת אונס, לא קנה חבירו. כי ברור הדבר שלא עלה על דעתו להתחייב אם יאנס.

הגבלה נוספת:

וְהוּא דְּקָנוּ מִינַּיהּ – וכן צריך שיעשו קנין מהמתחייב, וכיון שקנו ממנו בקנין סודר שחל מעבשיו, אין בזה משום אסמכתא, כי אסמכתא שייכת רק באופן שהתחייב לחבירו והקנין יחול לאחר זמן. ואף אם לא אמר שיחול הקנין מעבשיו, אם הקנה לו בְּבֵית דִּין חָשׁוּב גם כן אינו אסמכתא, כי אדם אינו עושה צחוק מבית דין, וכל קנין בבית דין הוא כהודאה גמורה, וכמו שאמר בפירוש שיחול הקנין מעבשיו:

משנה

במשנה הקודמת נתבאר הסוג הרביעי מארבעת הנדרים המותרים שפרק זה עוסק בהם, והוא נדרי אונסין. משנתינו מבארת מקרים נוספים של נדרי אונסין נִדְרֵי נְזִירִין לְהָרָנִין – לליסטים ישראל שהורגים בני אדם כדי לקחת ממונם, וּלְחָרָמִין – אנשים שגוזלים ממון, וּלְמוֹכְסִין – פקידים הממונים מטעם המלך לגבות מיסים. שאם באו אחד מכל אלו לקחת ממנו פירותיו, מותר לו לנדור להם שֶׁהִיא – שהפירות הם של תְּרוּמָה, בכדי שלא יטלו אותם ממנו, וְאַף עַל פִּי שהאמת היא שֶׁאֵינוֹ תְּרוּמָה. וכן מותר לנדור שֶׁהֵן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ - נכסי המלך, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ. ובגמרא יבואר אופן ההיתר וטעמו.

המשנה מביאה מחלוקת תנאים מתי נאמר היתר זה:

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, בַּכֹּל נִדְרֵיהֶן – בכל אופן של נדר מותר לנדור כדי להיפטר מהאנס,